Проців Олег Романович
Головний спеціаліст Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства
м. Івано-Франківськ, Україна

Економічне значення розвитку рибальства на р. Бистриця кінця XIX-початку XX ст.

У 1905 році всі річки Галичини були поділені на 490 ревіри, з яких 366 здавались в оренду, а у 1912 році в Галичині нараховувалось вже 493 ревіри: 464 – здавались в оренду, а лише 34 – за відсутністю попиту не них не використовувались. З усіх рибальських ревірів Галичини за рік отримано 57503 крон орендної плати. Відповідно до тодішнього законодавства 15% від оплати за оренду перераховувалось у фонд розвитку рибальства (8585 крон). У 1911 році орендарями права рибальства були сплачені такі суми: Бистриця Надвірнянська та Солотвинська – 371 крону, Черемош – 16 крон, Дністер – 2138, Лімниця – 278, Прут – 336, Стрий – 376 крон, Свіча – 360 крон, Вісла – 1583крон. На 736 крон реалізовано рибальських книжок, 149 крон поступило від накладених штрафів. Всього у фонд розвитку рибальства за рік фактично було сплачено 12471 крона [1, с. 1306-1307].

В залежності від величини річки коливалась сума орендної плати. Звісно, найбільші річки орендували за більшу ціну. Зокрема, найбільша вартість рибальських ревірів складала на ріці Дністер (12334 крон), Віслі (11480 крон), Пруті (2101крон), Стрий (2028 крон). За оренду всіх ревірів Надвірнянської та Солотвинської Бистриці було сплачено 1788 крон. Середня вартість річної здачі в оренду одного рибальського ревіру на ріці Бистриця у 1912 році становила 119,2 крони, хоча вартість оренди дуже коливалась: найвища – 505 крон (за двадцятий ревір), а найнижча – 6 крон. А на таких річках як Вісла, Буг найвища вартість оренди рибальського ревіру становила до тисячі крон [2, с. 208-210].

Назва річки	Всього ревірів			Річна сума оренди
	Власних	Зданих в оренду	Всього	
Буг		20	20	4204
Бистриця	5	15	20	1788
Черемош		16	16	310
Дністер		76	76	12334
Гнила Липа		7	7	135
Лімниця	4	16	20	1727
Прут	2	16	18	2101
Свіча	7	9	16	1587
Вісла		38	38	11479
Всього	29	464	493	57503

[3, с. 206]

Вартість риби у Станіславові була нижчою, ніж у великих містах Галичини. Зокрема, риба на Станіславівському ринку була у два рази дешевшою, ніж на Краківському [4, с. 68-70].

Органи державної влади вживались заходи щодо регулювання місця і часу вилову риби. Зокрема, розпорядженням № 58 Галицьке намісництво 28 червня 1883 року на виконання вимог закону від 19 листопада 1882 року визначалось, що з 15 жовтня до 15 грудня взагалі заборонялось виловлення риби в верхніх ріках басейну Дністра, Бистриці від початку і до злиття річок в селі Ямниця [5, с. 155-156]. Відповідно до едикту Галицького намісництва від 14 лютого 1903 L. 155.735 річка Бистриця поділялась на 16 рибальських ревірів: 9 по Надвірнянській Бистриці та 7 – Солотвинській частині Бистриці. Зокрема, ревір № 1 проходив від початку річки Бистриці Надвірнянської до впадання потоку Добромирецького на території гміни Зеленої; ревір № 2 – від потоку Добромирецького до потоку Хрипелів на території гміни Зеленої; ревір №3 – від потоку Хрипелів до впадання потоку Чорчин на території гміни Зеленої; ревір № 4 – від потоку Чорчин до межі між гмінами Пасічна та Пнів; ревір №5 – від межі між гмінами Пасічна і Пнів до

межі між гмінами Надвірна та Назавизів; ревір № 6 – від межі між гмінами Надвірна та Назавизів до межі між гмінами Фитьків Грабовець і Цуцилів; ревір № 7 – від межі між гмінами Фитьків та Цуцилів до межі між гмінами Тисменичани і Хом'яківка; ревір № 8 – від межі між гмінами Тисменичани і Хом'яківка до залізничного мосту Хриплин–Станіславів; ревір № 13 – від моста Хриплин–Станіславів до впадання річки Ворона. Перші п'ять ревірів по Надвірнянській Бистриці не здавались в оренду, а були власністю держави, а інші рибальські ревіри здавались через аукціон.

По ріці Бистриця Солотвинська всі ревіри здавались в оренду. Ревір № 14 простягався від початку джерел Бистриці Солотвинської до межі між гмінами Пороги і Яблунька; ревір 15 – від межі між гмінами Пороги і Яблунька до межі між гмінами Солотвино і Монастирчани; ревір №16 – від межі між гмінами Солотвино і Монастирчани до мосту в Лахівцях; ревір № 17 – від мосту в Лахівцях до впаданні річки Саджавки; ревір № 18 – від межі впадання річки Саджавки до межі між гмінами Загвіздя та Пасічна; ревір № 19 – від межі між гмінами Загвіздя та Пасічна до межі між гмінами Ямниця і Сілець; ревір № 20 – від межі між гмінами Ямниця і Сілець до моста у селі Єзупіль [6, с. 296-300].

У 1906 році з 20 рибальських ревірів тринадцять було здано в оренду, а п'ять вели власники земельних ділянок, через які протікала річка. Там, де Бистриця протікала по території державних лісів, той й рибальське господарство на цих територіях підпадало під юрисдикцію державної дирекції лісів. Всього за рік за оренду рибальських ревірів на річці Бистриці було отримано 985 крон [7, с. 160].

Крім того ріка Бистриця мала й неабияке значення як транспортна магістраль. По двох частинах Бистриці сплавляли дерево, зв'язане по 7 стовбурів, довжиною 4-5 сажнів (сажень – 2,13 метри), а вже на Дністрі їх переформатовували у більші партії для подальшого сплаву [8, с. 278].

У веденні рибальського господарства велика увага приділялась розведенню риби. Однак цьому процесу заважало браконьєрство, а найрозповсюдженішим його видом на Бистриці було використання динаміту [9, с. 84]. Для боротьби з браконьєрством галицька жандармерія розпорядженням від 30 вересня 1896 року

поділила всі річки Галичини на чотири дільниці, де здійснювався жорсткий контроль. Відповідно до цього розпорядження Бистриця була внесена до другої наглядової дільниці [10, с. 5].

Слід відмітити, що актуальність боротьби з браконьєрством на річці Бистриця не втратила своєї актуальності і у Другій Речі Посполитій. У 1931 р. було призупинено діяльність «Товариства любителів вудкового спорту» у Станиславові: його керівництво звинуватили у порушенні статуту товариства та діючого законодавства. Це питання негайно розглянули на зборах товариства та обрали новий керівний склад. Також у Станіславові було утворено нове рибальське товариство «Вудилище» [11, с. 32-33]. У списках членів правлінь рибальських товариств на початку 30-х років XX ст. переважають колишні та діючі працівники залізниці, судові та державні чиновники [12, с. 4-10].

За порушення правил рибальства у 1934 р. було порушено кримінальну стосовно орендаря XIX рибальського ревіру р. Бистриці Ф. Фрізнера та делегата «Товариства любителів вудкового спорту» Р. Матусова [13, с. 127]. В подальшому у 1938 р. у суді було доведено використання орендарями XX рибальського ревіру Бистриці Е. Паулі та Д. Білграєм заборонених методів вилову риби у заборонений для вилову термін [14, с. 1].

Не сприяла розвитку рибальства й державна політика Другої Речі Посполитої, особливо у частині надання у користування рибальських ревірів. Так, рибалка із Ямниці Роман Парипа звертався до органів державної влади з проханням надавати першість оренди рибальських ревірів місцевим рибалкам. Більше того, він вказував на значні порушення рибальського законодавства орендарями рибальських ревірів на річці Бистриця, а також про їх злочинну співпрацю з єврейськими перекупниками [15, с. 125].

Ще за часів Австро-Угорщини у 1912 році піднімалось питання про утворення у витоках річки Бистриця природного парку площею 125 тис. га. [16, с. 145-147] До цього спонукало річкове біорозмаїття, яке вимагало бережного ставлення. Залишалась актуальною ця ідея і за часів правління Другої Речі Посполитої, [17, с. 8] оскільки велику увагу науковців викликала фауна річки

Бистриці. Зокрема, професор Мар’ян Ломницький написав працю «Риби з околиць Солотвино, Станіслалова і Галича», а А. Бейль – «Риби Дністра і Бистриць в околицях Станіславова» [18, с. 292]. Дослідники відзначали велику біорізноманітність риби, яка заселяє Бистрицю. З 56 видів риби у Галичині, у Бистриці нараховувалось 40 [19, с. 290].

Для збільшення чисельності риби постійно вживались заходи. Так, у 1882 році філія рибного товариства у Станіславові виростила з шести тисяч ікринок, які подарував граф Артур Потоцький, пстругів і випустила їх у Бистрицю (3793шт). [20, с. 106] У 1879 році у Станіславові у річку Бистрицю було випущено 3 тисячі ікринок пструга та 2 тисячі ікринок лосося балтійського [21, с. 179-180]. Бургомістр Станіслалова – доктор Ігнатій Камінський, обмежив своїми розпорядженнями вилов риби на річці Бистриці [22, с. 180]. Спричинився до зариблення Бистриці і спортивний клуб рибалок зі Львова, який спеціально для Надвірнянської Бистриці у 1934 році закупив форель у рибному розпліднику на потоці Жонка у Яремчі [23, с. 7]. Крім того, для зариблення Бистриці з німецького міста Хайнінгена був завезний вугор, але через великі відстані транспортування він у дорозі загинув [24, с. 3].

За дотриманням рибальського закону слідкували не лише органи державної влади, але й громадські організації. Відповідно до статуту Краківського рибальського товариства та розпорядження Галицького намісництва від 20 лютого 1880р. № 8852 та 6 березня 1880 року № 28322 було утворено його філії по всій Галичині, до функцій яких входив нагляд за дотриманням рибальського законодавства. У 1879 році Товариство нараховувало 626 членів, з яких 381 перебував у філіях [25, с. 177]. Саме для розвитку рибальства була організована «Станіславівська філія Краківського рибальського товариства для річки Бистриці». Керівником цієї філії у 1883 році був С. Брикчинський, а до його складу входили – П. Ньєментовський, А. Байль, Й. Хендриховський, А. Чоловський, А. Жураковський. Серед членів товариства були голова повітової ради, землевласники, лікарі, аптекарі, адвокати, працівники страхових компаній. Збереглись спогади про процедуру зариблення, коли граф Артур Потоцький

подарував філії 5 тисяч ікринок форелі, якою товариство зарибнило річку Лімницю біля села Блюдники. Під час зариблення зібралось багато селян, до яких долучився священник Гошовський, поблагословивши добру справу. Товариство також закупило 8 тисяч ікринок харіуса для зариблення річки Бистриця. Філією проводились заходи з вивчення стану річки Ворона для акліматизації вугра, але відсутність відповідної сітки та високого рівня води звело дослідження нанівець. Товариство проводило серед населення агітаційну роботу по охороні риби на річці Бистриця, до якої залучало і керівників гмін. Станіславівська філія товариства мала власний інкубатор з розведення малька риби, який у 1882 році вдалось значно розширити. Всього за 1882 рік товариство отримало доходу у сумі 57 злотих, з яких 42 злотих – це доходи з членських внесків [26, с. 27-28].

Отже, економічне значення річки Бистриці у досліджуваний період на відміну від сучасного мало більше значення у забезпеченні населення продукцією рибальства. Сплачувався податок за використання природних ресурсів річки, частина з якого йшла на розвиток рибальства. Проводилась наукова робота по вивченню фауни річки та акліматизації нових видів риби. Державне регулювання організації рибальства здійснювали органи державної влади та місцевого самоврядування. До розвитку рибальства залучались також громадські організації.

Список літератури

1. Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesyi ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1913/1914 przytem index tych alegatów od 1 do 495. – Lwów, 1905, – S.1306-1307.
2. Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.208-210.
3. Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.206.
4. Badania rozsiedlenia ryb // Okólnik. – 1883. – № 3. – S. 68 -70.

5. Ustawa z dnia 19.listopada 1882 o niektórych środkach ku podniesieniu rybactwa na wodach śródkrajowych//Łowiec. – 1883. – № 10. – s.155-156.

6. Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1906. – S. 296-300.
7. Gospodarstwo rybne w kraju w świetle najnowszych cyfr statystycznych // Okólnik. – 1906. – № 84. – S.160.
8. Szarłowski A. Stanisławów i powiat Stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystyczny.–Stanisławów:Nakładem księgarni Wł.Doboszyńskiego, 1887. – s.278.
9. Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S 84.
10. Ochrona rybactwa przez // Okólnik. – 1897. – № 30. – S. 5.
11. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 285. – Арк. 32–33.
12. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 650. – Арк. 4, 5, 7–10.
13. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 47. – Арк. 127–127.
14. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 9. – Спр. 2259. – Арк. 1.
15. Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 47. – Арк. 125.
16. Park przyrody w Karpatach//Łowiec . – 1912. – № 13. – s.145-147.
17. Burzyński W. Park przyrody w Karpatach//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – s.8.
18. Szarłowski A. Stanisławów i powiat Stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystyczny.–Stanisławów:Nakładem księgarni Wł.Doboszyńskiego, 1887. – s.292.
19. Szarłowski A. Stanisławów i powiat Stanisławowski pod względem historycznym i geograficzno-statystyczny.–Stanisławów:Nakładem księgarni Wł.Doboszyńskiego, 1887. – s.290.
20. Nowicki M. Zarybienie wód Galicyi w roku 1882//Łowiec. – 1883. – № 7. – s.106.
21. Okólnik do sz. oddziałów towarzystwa rybackiego//Łowiec. – 1879. – № 12. – s.179-180.
22. Kronika //Łowiec. – 1880. – № 12. – s. 180.
23. Ośrodek zarybieniowy w nadleśnictwie państwowem Jaremcze // Echa leśne. – 1935. - № 23. – S.7.
24. Zarybianie// Okólnik. – 1896. – № 19. – S. 3.
25. Kronika //Łowiec. – 1880. – № 12. – s. 177.
26. Oddział w Stanisławowie dla rzeki Bystrzycy// Okólnik. – 1883. – № 3. – S. 27 -28.

Економічне значення розвитку рибальства на р. Бистриця в кінці XIX – на початку XX ст. [Text]: матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 квіт.

2015 р.,смт Путила, Чернівецька обл., Україна) / наук. ред. І. В. Скільський, А. В. Юзик ; М-во екології та природ. ресурсів України,Нац. природ. парк «Черемоський» та ін. – Чернівці : Друк Арт, 2015. – С. 280-282.